

Emlékezzünk régiekről

SZÁSZ KÁROLY

1798 - 1853

A reformkor nagy nemzedékéhez tartozott, a Wesselényi Miklós vezette erdélyi sereghez. Azokhoz a felvilágosult, szabadságeszmékért lelkes patriótákhoz, akik nemcsak előkészítették, de meghátrálás nélkül, bátran végig is harcolták 48-as szabadságharcunkat.

A Vizaknán élő, földi javakban nem tulságosan bővelkedő Szász-család ifju sarja elvégezvén a nagyenyedi kollégiumot, 1814-ben Kolozsvárra megy jogot tanulni. 1817-ben már kezében is az ügyvédi diploma. De diplomáját nem kamatoztatja, nem nyit jogirodát, nem megy el patvaristának sem, nevelőnek szegődik Bécsben élő erdélyi fiatal arisztokratákhoz. Három évig neveli, pallérozza őket s közben szorgalmasan hallgatja a bécsi egyetem tanárainak természettudományi és matematikai előadásait. 1821-ben mond bucsut arisztokrata tanítványainak, tér vissza Erdélybe, hogy elfoglalja a nagyenyedi főiskola jogi katedróját. Teli van pedagógiai és közéleti tervekkel. A történelem szele kedvező irányba fuj, Erdélyben is megindul a reformmozgalom. Alig pár év és a fiatal nagyenyedi pedagógus nevét mint a mozgalom egyik bátor vezérét ismeri egész Erdély. 1834-ben szülővárosa, Vizakna követként küldi az erdélyi országgyűlésre, ahol olyan szókimondón bírálja a honi állapotokat és tesz hitet a reformprogram mellett, hogy a reakciós, Habsburg-párti hatalom üldözöbe veszi, főbenjáró pörbe fogja. Emiatt nemcsak az 1837-es szebeni országgyűlésen nem vehet részt, de a nagyenyedi főiskolán katedrát is kell cserélnie: a jogi tanszéket az udvari reakciók szerint veszélytelenebb matematikaival. 1848 elején azonban otthagyja katedróját, visszatér a közéletbe. Vizakna küldi ismét az Uniót deklaráló erdélyi országgyűlésbe, majd utána a pesti nemzetgyűlésbe. Nevét ekkor már nem csupán Erdély, hanem az egész ország ismeri. Az első felelős magyar minisztériumban közoktatásügyi államtitkár. Ezen a poszton végig kitart Kossuth mellett. Világos után ezért börtönbe veti Haynau, elítélik, később azonban megkegyelmeznek neki. 1851-ben a marosvásárhelyi református kollégium hívja meg tanárnak, arra a tanszékre, amelyet előtte Bolyai Farkas töltött be. Ott tanít egész haláláig.

Sokoldalú, európai látókörű tudós professzor volt, polihisztor: irt számtan- latin- és magyar nyelv tudományi könyveket, emlékiratot. S nagy dinasztia alapító: fiai és unokái közül egy tucatnyi játszott kiemelkedő szerepet a 48 utáni magyar kulturális és politikai életben. A legismertebb köztük Szász Károly volt, a jeles költő, író és műfordító, Arany János barátja, a Duna-melléki református egyházkerület püspöke, a Magyar Tudományos Akadémia hosszú ideig nagyhatalmu tisztségviselője. De rajtuk kívül sok tanítványt nevelt a magyar kulturvilágnak, köztük olyat, mint Mentovich Ferenc és a magyar regényírás klasszikusa, Kemény Zsigmond.